

УДК 378.147:373.3

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО
ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ НАВЧАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ**

Сідун Мар'яна Михайлівна
м.Мукачево

В статті визначено і досліджено роль технології моделювання навчальних ситуацій у процесі формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи. В статті представлені результати експериментальної перевірки відповідної технології та доведена її ефективність, у відповідності до чого навчальні ситуації повинні знайти більш активне застосування у підручниках з іноземної мови.

Ключові слова: навчальна ситуація, професійна компетентність, технологія моделювання навчальних ситуацій,

експериментальна перевірка, початкова школа.

Постановка проблеми. Підготовка майбутнього вчителя продовжує характеризуватися тим, що студенти засвоюють переважно розрізнені, невзаємопов'язані компоненти професійної діяльності, відображені в сучасних підручниках, а не її цілісну структуру, без урахування особливостей майбутньої професії. Формування педагога творчого, ініціативного, самокритичного може бути здійснено лише тоді, коли майбутній учитель іноземної

мови початкової школи уже в роки навчання у вищому навчальному закладі буде поставлений в умови, наближені до його практичної діяльності за допомогою навчальних підручників, курсів, зміст яких включає широкий спектр активних методів навчання, що готують його до співпраці з учнями. Як свідчать дослідження О.С.Березюк, Л.В.Кондрашової та ін. Одним із таких ефективних методів, що може знайти широке застосування в підручниках для вищої школи, є моделювання навчальних ситуацій [4;7].

Аналіз останніх досліджень. У працях І.Я.Лернера, М.І.Махмутова, О.М.Матюшкіна, М.М.Скаткіна, А.В.Фурмана та ін. розкрито вимоги до навчальних ситуацій, способи їх моделювання, суть поняття „проблемна ситуація”, „навчальна ситуація”.

Навчальна ситуація, на думку Р.А.Низамова, стимулює мислення студентів, наближує навчальну діяльність до наукового пошуку, певною мірою знайомить з етапами, методами, засобами наукового пізнання і, безумовно, готує студентів до майбутньої професійної діяльності [8].

У деяких дослідженнях [3; 6] „навчальну ситуацію” пояснюють як детерміновану соціальними чинниками мету професійної діяльності вчителя, яка передбачає різнобічне розкриття і збагачення особистісного потенціалу кожного вихованця у процесі його життєдіяльності; або тлумачать як сукупність зовнішніх і внутрішніх чинників, що детермінують активність суб'єкта..

У цілому під навчальною ситуацією розуміється ситуація навчання, що визначається як сукупність обставин, яка викликає необхідність звертання до навчальних засобів з метою впливу однієї людини на іншу у процесі навчальної діяльності [2].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення й дослідження ефективності технології моделювання навчальних ситуацій у процесі формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи.

Основна частина. Під моделюванням навчальних ситуацій ми розуміємо процес утворення ситуацій-моделей, де реальні об'єкти замінені вигаданими, а взаємостосунки між учасниками ситуації штучно організовані, знаходяться під керівництвом педагога[9]. У сучасній педагогічній науці феномен „педагогічна технологія” розглядається як на концептуальному рівні (як галузь педагогічної науки, що вивчає і розробляє мету, зміст і методи навчання, даючи змогу проектувати освітні процеси), так і на теоретико-практичному (опис логіки функціонування процесу і реалізація проекту) [1].

Технологія навчання – це певний порядок, логічність і послідовність викладу змісту навчання відповідно до поставленої мети. Це певною мірою алгоритмізація досягнення поставленої мети та спільної діяльності вчителя й учнів у процесі навчання, узгодженість їхніх дій та взаємовідносин. Предметом технології навчання є конструювання систем шкільного навчання і професійної підготовки [5].

На нашу думку, реалізація технологічного підходу до формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи включає:

- проектування цілей навчання студентів;
- засвоєння студентами загальних опорних знань (типологія навчальних ситуацій, алгоритм моделювання, методичний інструментарій розв'язку тощо);
- поетапне виконання студентами практичних завдань з використанням підручників, що вміщують різний рівень складності, забезпечують перехід від навчання до професійної педагогічної діяльності;
- контроль, оцінювання та корекція процесу засвоєння знань, умінь студентів та основних рівнів сформованості вмінь моделювати педагогічні ситуації

Ефективність професійної підготовки студентів великою мірою залежить від того, наскільки вони практично відпрацюють різні ситуації, які найчастіше виникають у школі. Правильність такого підходу до навчання підтверджують і результати проведеного нами анкетування, у якому, зокрема, висловлювалися такі побажання: „Окрім лекційної інформації, хочемо побачити спроби її практичного використання” (48% із числа респондентів); „Треба на конкретних прикладах навчатися методики, запропонованої

викладачами” (21%).

Розроблена нами технологія включає в себе комплекс організаційних форм, методів і прийомів психолого-педагогічної підготовки: лекційні та семінарські заняття; практичні заняття; моделювання та аналіз типових навчальних ситуацій; групові дискусії; сюжетно-рольові ігри; психотехнічні вправи; виконання спеціальних завдань під час проходження педагогічної практики, а також спеціальний курс з проблем моделювання навчальних ситуацій [10].

Процес використання навчальних ситуацій під час професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи, на нашу думку, повинен бути послідовним та поетапним. Тому ми виділяємо такі етапи: 1) підготовчий; 2) тренувальний; 3) практичний.

Так, метою підготовчого етапу є демонстрація студентам місця і значення педагогічного мислення в діяльності вчителя іноземної мови початкової школи, розкриття змісту його компонентів та їхньої практичної значущості.

Тренувальний етап полягає у виконанні студентами ряду завдань, спрямованих на формування операцій педагогічного мислення.

Практичний етап виражається в самостійній реалізації студентами компонентів педагогічного мислення в реальній педагогічній діяльності (на педагогічній практиці) з наступним аналізом і самоаналізом досягнутих результатів.

З метою перевірки ефективності відповідної технології нами було проведено експеримент, перед початком якого в усіх групах було проведено анкетування й опитування студентів, що дозволило виявити їхні особистісні характеристики та ставлення до майбутньої професії. Аналіз відповідей на запитання „Чи подобається Вам займатися педагогічною діяльністю?” допоміг нам обчислити індекс зацікавленості, який в експериментальних та контрольних групах на початку експериментального навчання фактично не відрізнялися.

На початку експерименту шляхом констатувального зрізу було проведено перевірку, яка підтвердила рівноцінність контрольних та експериментальних груп [11].

Експериментальне навчання передбачало апробацію педагогічної технології використання навчальних ситуацій різних типів як механізму функціонування розробленої моделі. Процес навчання відбувався в такий спосіб, що на початку кожного заняття студентам як контрольних, так і експериментальних груп подається новий навчальний матеріал. Однак в експериментальних групах, на відміну від контрольних, матеріал презентувався в контексті ситуацій, що зустрічаються в практичній діяльності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи. Потім за допомогою вправ і завдань здійснюється тренування і практика використання навчальних ситуацій психологічного, педагогічного та мовленнєвого типів, тобто здійснюється процес формування навичок і вмінь, які складають важливий елемент професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи, зокрема умінь аналізувати та адекватно оцінювати свою готовність до навчання молодших школярів іноземної мови, умінь пізнавати особливості особистості учня, враховувати їх у системі психологічних ситуацій тощо. При цьому, для навчання студентів експериментальних груп виконання близько 40% завдань пропонувалося засобами моделювання навчальних ситуацій різних видів.

В результаті експериментального навчання в експериментальних групах відбулися суттєві зміни в ієрархії мотиваційно-ціннісних орієнтацій студентів. До формувального експерименту суть своєї професійної позиції вони вбачали в тому, щоб реалізувати навчальну програму, задовольнити вимоги керівництва й контролюючих установ. За такої орієнтації основними способами взаємодії з учнями слугують настанови, роз'яснення, вказівки, зауваження, заборони і т.п. [8].

Загалом, перебудова ієрархії мотиваційно-ціннісних орієнтацій студентів експериментальних груп свідчить про їхню переорієнтацію з навчально-дисциплінарної на особистісно-орієнтовану модель педагогічного спілкування. Такі зміни є важливою умовою ефективного розв'язання навчальних ситуацій.

За результатами формувального експерименту в студентів значно підвищився рівень засвоєних професійних знань щодо діяльності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи: в експериментальних групах засвоєні професійні знання щодо діяльності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи мають переважно високий та достатній рівні, а у контрольних групах превалюють низький та достатній. Причиною таких позитивних результатів у експериментальних групах є те, що комплекс знань, що входить у зміст професійної компетентності, був отриманий студентами не лише під час вивчення курсу педагогіки, методик викладання фахових дисциплін у початковій школі. На наш погляд, значний вплив на результативність навчання мав зміст нововведеного практикуму „Ситуативне спрямування процесу професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи”. Основною метою практикуму є моделювання різноманітних навчальних ситуацій, уроків, фрагментів уроків, позакласної виховної роботи майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи [10], а також цілеспрямованого та доцільного використання навчальних ситуацій в межах спеціальних курсів.

Даний практикум є системоутворюючим з проблеми моделювання й логічно поєднується з курсами „Вступ до спеціальності”, „Загальні основи педагогіки”, „Теорія виховання”, „Дидактика”, „Основи педагогічної майстерності”.

Основні завдання практикуму – сформувати вміння та на-

вички ефективно моделювати навчальні ситуації; сприяти розвитку творчих здібностей майбутнього вчителя; творчому застосуванню обраних прийомів та методів у процесі моделювання ситуацій; окреслити шляхи самовдосконалення та самовиховання студентів.

Вивчення практикуму передбачає формування у студентів таких знань:

- сутність навчальної ситуації;
- класифікація навчальних ситуацій;
- структура моделювання навчальних ситуацій;
- аналіз навчальної ситуації;
- творчі підходи до моделювання ситуацій;
- розв’язання навчальних ситуацій.

Важливим показником сформованості професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи є сформованість педагогічних умінь. З метою визначення ефективності розробленої нами технології після її впровадження проведено опитування серед студентів, результати якого аналізувалися за трибальною шкалою, відповідно до кількості виділених нами рівнів професійної компетентності (високий, достатній, низький). Розподіл балів за трьома рівнями підраховувався таким чином: різниця між крайніми рівнями (високий – 3 бали, низький – 1 бал) становить 2 бали, тому, розділивши її на три рівні та знехтувавши сотими долями числа, отримаємо інтервал між рівнями приблизно 0,6 одиниць.

Таблиця 1.

Результати визначення рівня сформованості педагогічних умінь студентів контрольних та експериментальних груп

№	Педагогічні вміння	Сформованість педагогічних умінь (у балах)			
		Констатувальний експеримент		Формувальний експеримент	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
1	Уміння пізнавати особливості особистості учня, враховувати їх у системі психологічних ситуацій.	1,84	1,87	2	2,4
2	Професійно доцільно моделювати педагогічні, психологічні, мовленнєві ситуації.	1,48	1,46	1,55	2,5
3	Уміння виконувати весь обсяг запланованої діяльності.	1,7	1,8	2,3	2,6
4	Уміння аналізувати та адекватно оцінювати свою готовність до навчання іноземної мови молодших школярів.	1,8	1,85	2,2	2,7
5	Уміння координувати і регулювати іншомовну діяльність.	1,7	1,75	2	2,4
6	Уміння організувати свою подальшу професійну самоосвіту.	1,9	1,9	2,2	2,7

Наведені в таблиці 1 дані свідчать про те, що в процесі формувального експерименту показники сформованості педагогічних умінь у студентів експериментальних груп вищі, ніж у студентів контрольних груп.

На основі даних таблиці 1 можна зробити висновок про те, що упроваджена нами технологія формування професійної компетентності в процесі моделювання навчальних ситуацій в

експериментальних групах сприяла більш інтенсивному формуванню педагогічних умінь.

Для того щоб перевірити об’єктивність наших висновків, ми порівняли дані констатувального та формувального експериментів стосовно рівнів сформованості професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи. Результати дослідження подані в таблиці 2.

Рівень сформованості професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи

№	Рівень сформованості професійної компетентності	Кількість студентів (у %)			
		Констатувальний експеримент		Формувальний експеримент	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
1	Високий	7	7	11	22
2	Достатній	59	58	63	66
3	Низький	34	35	26	12

Зміст таблиці 2 свідчить, що рівень сформованості професійної компетентності студентів у процесі формувального експерименту підвищився: високий рівень в експериментальних групах в два рази більший, ніж у контрольних.

Висновки. Результати проведеного експерименту переконливо демонструють підвищення рівня сформованості професійної компетентності в експериментальних групах, в яких навчання було організовано на основі розробленої нами технології. При цьому, активне використання модельованих навчальних ситуацій сприяло підвищенню рівня сформованості професійної компетентності. Удосконалення змісту психолого-педагогічних

дисциплін, введення практикуму „Ситуативне спрямування процесу професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи” призвели до значного підвищення рівня сформованості мотиваційної сфери у студентів експериментальних груп, їхніх знань, умінь і навичок, які необхідні для подальшої педагогічної діяльності.

Перспективи подальших досліджень. Створення в навчально-виховному процесі вищої школи ситуацій, які моделюють майбутню професійну діяльність студентів, на нашу думку, зможе забезпечити формування системи професійних умінь у майбутніх учителів іноземної мови. Тому розробка з теми цієї проблематики повинна бути ще глибше досліджена у наших наступних роботах.

Література

- Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии / Володимир Павлович Беспалько – М.: Педагогика, 1989. – 192 с
- Вохмина Л.Л. К определению речевой ситуации в методике обучения иностранным языкам // Лариса Львівна Вохмина Сб. науч. тр. МГПИИЯ им.М.Тореза/ М.: Знание, 2002. – С.67-73
- Дубасенюк О.А. Теоретичні і методичні основи виховної діяльності педагога: дис. д-ра пед.наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійно освіти» / Олександра Андріївна Дубасенюк - К., 1996. - 527 с.
- Зязюн І.А. Краса педагогічної дії / І.А.Зязюн, Г.М.Сагач. – К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.
- Кларин М.В. Педагогическая технология в учебном процессе / Михайло Володимирович Кларин – М.: Знание, 1989. – С.10
- Ковальчук В.А. Технология розв'язання соціально-педагогічних задач: методичні рекомендації / Валентина Антонівна. – Житомир: ЖДУ, 2002. – 20 с.
- Кондрашова Л.В. Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності / Лариса Василівна Кондрашова – К.: Вища школа, – 1987. – 55 с.
- Низамов Р.А. Дидактические основы активизации учебной деятельности студентов / Руслан Алексеевич Низамов - Казань : Издательство Казанского университета, 1975. - 304 с.
- Сідун М.М. Моделювання навчальних ситуацій у підготовки майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи / Мар'яна Михайлівна Сідун // Вісник Житомирського державного університету ім.І.Франка. – Випуск №50. – 2010. – С.172-175
- Сідун М.М. Технологія формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи засобами моделювання навчальних ситуацій / Мар'яна Михайлівна Сідун // Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Випуск № 17. – 2009. – С.176-179
- Смирнов А.В. Статистическая обработка анкет, содержащих бальные шкалы: Резервы интенсификации учебно-воспитательного процесса педуза / А.В.Смирнов, Р.А.Смирнова - Кострома, 1990. - 136 с.

В статье определено и исследовано роль технологии моделирования учебных ситуаций в процессе формирования профессиональной компетентности будущего учителя иностранного языка начальной школы. В статье представлены результаты экспериментальной проверки соответственной технологии и доказана ее эффективность, в следствии чего учебные ситуации должны найти свое более активное использование в учебниках иностранного языка.

Ключевые слова: учебная ситуация, профессиональная компетентность, технология моделирования учебных ситуаций, экспериментальная проверка, начальная школа.

In the article the role of technology's modeling educational situations has been determined and researched in the process of formation future foreign language teacher's professional communication in primary school. Experimental testing results of previously mentioned technology are presented, the effectiveness have been proved and as a result educational situations have to be more actively used in foreign language textbooks.

Keywords: educational situation, professional competence, technology's modeling educational situations, experimental testing, primary school.